

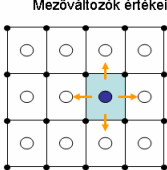
Az áramlási szimuláció módszerei

- A három legelterjedtebb módszer család:
  - Véges differenciák módszere;
  - Véges elem módszer;
  - Véges térfogatok módszerek;**
- Néhány kevésbé elterjedt módszer:
  - Spektrál módszerek;
  - Rács nélküli módszerek;
  - Rács-gáz módszerek.
- A véges térfogat módszer (hasonlóan a véges elem módszerhez) a számítási tartományt kisebb térfogati elemekre bontja, amelyekben belül a keresett áramlási mezőváltozók egyszerűbb (pl. lineáris) függvényekkel közelíthetők.
- A tartomány felbontását **hálógenerálásnak**, a térfogatelemeket pedig **celláknak** hívjuk. Mezőváltozóink diszkrét értékeit a cellák középpontjában szeretnénk meghatározni.
- Célunk az áramlást leíró megmaradási egyenletek megoldása közelítő módszerrel.

- Sorolja fel az áramlások numerikus szimulációjára leggyakrabban alkalmazott 3 módszert.
- Mit értünk hálógenerálásról és mik a cellák?

Véges térfogatok módszere

Mezőváltozók értékei

U: valamilyen megmaradó mennyiség térfogati sűrűsége

$$\frac{\partial}{\partial t} \int_V U \, dV + \oint_A \vec{F} \cdot d\vec{A} = \int_V S_V \, dV + \oint_A \vec{S}_A \cdot d\vec{A}$$

A megmaradó mennyiség egységnyi tömegre vonatkoztatva:

$$\Phi = U / \rho$$

Konvektív és konduktív fluxusok:

$$\vec{F}_c = \rho \Phi \vec{v} \quad \vec{F}_d = -\Gamma \nabla \Phi$$

$$\frac{\partial}{\partial t} \int_V \rho \Phi \, dV + \oint_A \rho \Phi \vec{v} \cdot d\vec{A} = \oint_A (\Gamma \nabla \Phi + \vec{S}_A) \cdot d\vec{A} + \int_V S_V \, dV$$

- Írja fel az általános transzportegyenlet integrál alakban!
- Definiálja a konvektív és konduktív fluxus fogalmát!

Az általános transzportegyenlet differenciál alakban:

$$\frac{\partial \rho \phi}{\partial t} + \nabla \cdot (\rho \phi \vec{v}) = \nabla \cdot \vec{S}_A + \nabla \cdot (\Gamma \nabla \phi) + S_V$$

Egykomponensű folyadék áramlását leíró transzportegyenletek konzervatív alakja:

$$\frac{\partial \rho}{\partial t} + \nabla \cdot (\rho \vec{v}) = S_m$$

$$\frac{\partial \rho u}{\partial t} + \nabla \cdot (\rho u \vec{v}) = -\frac{\partial p}{\partial x} + \nabla \cdot (\mu \nabla u) + \rho g_x + S_u$$

$$\frac{\partial \rho v}{\partial t} + \nabla \cdot (\rho v \vec{v}) = -\frac{\partial p}{\partial y} + \nabla \cdot (\mu \nabla v) + \rho g_y + S_v$$

$$\frac{\partial \rho w}{\partial t} + \nabla \cdot (\rho w \vec{v}) = -\frac{\partial p}{\partial z} + \nabla \cdot (\mu \nabla w) + \rho g_z + S_w$$

$$\frac{\partial \rho e}{\partial t} + \nabla \cdot (\rho e \vec{v}) = \nabla \cdot (-p \vec{v} + \underline{\tau} \cdot \vec{v}) + \nabla \cdot (\lambda \nabla T) + S_e$$

Egyenlet:	ϕ
kontinuitás	1
x-impulzus	u
y-impulzus	v
z-impulzus	w
fajlagos energia	e

- Írja fel az általános transzportegyenlet differenciál alakban! Milyen mennyiségeket képviselhet a Φ transzportált skaláris jellemző?
- Írja fel a kontinuitás, a mozgásegyenlet és az energiaegyenlet konzervatív alakját! Milyen tagnak tekinthetők a viszkozus erők

és milyennek a nyomásgradiens az általános transzportegyenletben?

Véges térfogatok módszere

- Az alapegyenletek előbbi alakjait **konzervatív** (megmaradási) **alaknak** hívjuk.
- A differenciál-egyenleteinket **integrálva egy-egy cella térfogatra** minden divergenciás tag a cella összes részfelületére vonatkozó felületi integrál alakul. Az integrálok értéke minden cellafelületre egy-egy skalár, ami az adott felületen egységnyi idő alatt áramló megmaradó mennyiséget fejezi ki, ezek a felület két oldalán tartott (ismeretlen) mezőváltozóktól függenek.
- Minden transzportegyenlet, minden cellára egy-egy nemlineáris algebrai egyenletet eredményez**, ezt nevezzük a leíró egyenletek **diszkrét közelítésének**. Tipikus példaként: 5 transzportegyenlet és 1 000 000 cella esetén 5 000 000 db. algebrai egyenletből álló egyenletrendszert kapunk.
- Az algebrai egyenletrendszer érdekes tulajdonsága, hogy az egyenletekben **egy-egy cella mezőváltozóit csak a szomszédos cella mezőváltozóival állnak kapcsolatban**.
- A sok ismeretlen és az egyenletek nemlinearitása miatt az algebrai egyenletrendszer pontos megoldása nem lehetséges, **iteratív közelítő eljárásokat** alkalmazunk. Azt szeretnénk, hogy a megoldás valamilyen **iniciális** (kezdési) állapotból indulva lépésenként **konvergáljon** a diszkrét egyenletrendszer pontos megoldásához. (Legtöbbször meg is teszi.)
- A számítási tartomány határára eső cella-részfelületekre vonatkozó integrálok számításához az elhagyott térrész hatását leíró újabb összefüggések **peremfeltételek** megadása szükséges.

- Milyen alakú alapegyenletekből indulunk ki a véges térfogatok módszerének alkalmazásakor?
- Mit értünk a véges térfogatok módszerének konzervatív tulajdonságán?
- Hogyan nyerünk algebrai egyenletrendszert az áramlást leíró parciális differenciálegyenletekből?
- Milyen pontokban értelmezzük a mezőváltozókat? Hogyan állnak egymással kapcsolatban?
- Mit értünk iteratív megoldási módszeren?
- Mit értünk egy iteratív módszer konvergenciája alatt?
- Hogyan értelmezhetők a peremfeltételek a véges térfogat módszer esetében?

A CFD elemzés folyamata

- Geometriai modell előállítás
- Hálógenerálás
- Peremfeltételek zónák kijelölése
- Fizikai modell kiválasztása, anyagjellemzők megadása
- Peremfeltételek számértékei
- Numerikus paraméterek
- Megoldás inicializálása
- Iteráció
- Eredmények értékelése

előfeldolgozás
GAMBIT-ben
*.dbs, → *.msh

megoldás
FLUENT-ben
*.cas, *.dat

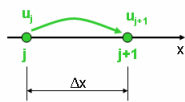
utófeldolgozás
FLUENT-ben

Ezt a folyamatot fogjuk most végigkövetni a „mérőperem” számítási gyakorlaton keresztül

- Sorolja fel az áramlási elemzés lépéseit! Mit nevezünk előfeldolgozásnak, megoldásnak és utófeldolgozásnak?

Differenciasémák levezetése Taylor-sorokkal

Kristóf Gergely
2008. 11. 18.

Euler-módszer

Az (analitikus) megoldás Taylor-sora j pontból a j+1 pontba.
Elsőrendű pontosságú integrálási séma:

$$u_{j+1} = u_j + u'_j \Delta x + o(\Delta x)$$

Differenciaséma, szintén elsőrendű pontossággal:

$$u'_j = \frac{u_{j+1} - u_j}{\Delta x} + o(1)$$

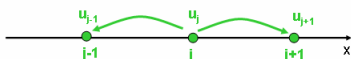
Szintén elsőrendű integrálási séma:

$$u_j = u_{j+1} + u'_{j+1}(-\Delta x) + o(\Delta x)$$

Általában u_{j+1} az u_{j+1} függvényében adott, így a fenti egyenletből egy bonyolultabb képlettel fejezhető ki u_{j+1} . Ilyen esetben ezt **implicit** sémának nevezzük.

- Mutasson példát egy elsőrendű pontosságú integrálási és differenciálási sémára!
- Mit értünk implicit séma alatt?

CDS

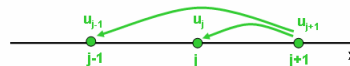
$$u_{j+1} = u_j + u'_j \Delta x + u''_j \frac{\Delta x^2}{2} + o(\Delta x^2)$$

$$u_{j-1} = u_j + u'_j(-\Delta x) + u''_j \frac{\Delta x^2}{2} + o(\Delta x^2)$$

$$u'_j = \frac{u_{j+1} - u_{j-1}}{2\Delta x} + o(\Delta x)$$

- Vezesse le a CDS sémát Taylor-sorokkal! Határozza meg a konvergencia rendjét!

Egy implicit, másodrendű differenciaséma

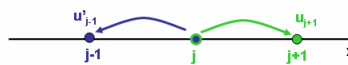
$$u_j = u_{j+1} + u'_{j+1}(-\Delta x) + u''_{j+1} \frac{\Delta x^2}{2} + o(\Delta x^2)$$

$$u_{j-1} = u_{j+1} + u'_{j+1}(-2\Delta x) + u''_{j+1} 2\Delta x^2 + o(\Delta x^2)$$

$$u_j - \frac{u_{j-1}}{4} = \frac{3}{4}u_{j+1} + u'_{j+1} \left(-\frac{\Delta x}{2}\right) + o(\Delta x^2)$$

$$u'_{j+1} = \frac{\frac{3}{2}u_{j+1} - 2u_j + \frac{1}{2}u_{j-1}}{\Delta x} + o(\Delta x)$$

Adams-Basforth séma

$$u_{j+1} = u_j + u'_j \Delta x + u''_j \frac{\Delta x^2}{2} + o(\Delta x^2)$$

$$u'_{j-1} = u'_j + u''_j(-\Delta x) + o(\Delta x) \quad \Bigg/ \quad + \dots \times \frac{\Delta x}{2}$$

$$u_{j+1} = u_j + \frac{3}{2}u'_j \Delta x - \frac{1}{2}u'_{j-1} \Delta x + o(\Delta x^2)$$

Másodrendű pontosságú explicit integrálási séma.
Alkalmos a **NS egyenlet időbeli integrálására**.

A térbeli deriváltakról általában:
Nem egyenközü és nem koordináta irányú rácsokra nagyon komplikált sémák adódnak.
A transzportegyenletekben végül is csak **div**, **grad** és **Laplace** operátorok kelljenek.

- Vezesse le az Adams-Basforth sémát! Adjon egy alkalmazási példát!

A divergencia közelítő alakja

Véges térfogatós módszere esetében a divergencia operátort felületi integrálásra visszavezetve közelítjük, ezért a Gauss-tételből kell kiindulni:

$$\int_V \nabla \cdot u \, dV = \int_A u \cdot dA$$

Az u vektor Descartes koordinátáit u_i -vel jelölve az alábbi módon definiálhatjuk a divergencia operátor diszkrét alakját a P középpontú cella középpontjában:

$$\tilde{\nabla} \cdot u_i = \frac{\sum_k \int_{A_k} u_{1k} \, dA}{V_P}$$

ahol A_k a cella oldalainak indexe.

- Hogyan közelíthető a divergencia operátor véges térfogatok módszerével?

A gradiens közelítő alakja

Egy skaláris mennyiség gradiensét a Gauss-tételből levezetett alábbi integrál átalakító tételből határozhatjuk meg:

$$\int_V \nabla \phi dV = \int_A \phi \cdot d\mathbf{A}$$

A gradiens operátor i komponensét tehát az alábbi alakban számolhatjuk:

$$\tilde{\nabla}_i \phi = \frac{\sum_k \int \phi dA_k}{V_P}$$

A_i a felületvektor i komponensét jelöli Descartes koordináta-rendszerben.

- Hogyan közelíthető a gradiens operátor véges térfogatok módszerével?

A Laplace-operátor közelítő alakja

Egy skaláris mennyiségre vonatkozó Laplace operátor felírható a gradiens divergenciájaként:

$$\Delta \phi = \nabla \cdot \nabla \phi$$

Diszkrét közelítés elvégzéséhez a belső gradiensét a cella felületére interpolálnunk kell. Jelöljük ezt <> zárójelekkel:

$$\tilde{\Delta} \phi = \tilde{\nabla} \cdot \langle \tilde{\nabla}_i \phi \rangle$$

Gyakorlatilag a nyomás kivételével (pl. hőmérséklet vagy transzportált passzív skalárok esetében) a gradiens felületre merőleges komponensét egyszerűbben is közelíthetjük.

Végül is a Laplace operátor közelítő alakja a P pontban és a szomszédos cellákban tárolt Φ értékek lineáris kombinációja lesz:

$$\tilde{\Delta} \phi = A_P \phi_P + \sum A_e \phi_e$$

Az A együtthatók értékét a fent leírt módon határozhatjuk meg.

- Hogyan közelíthető a Laplace operátor véges térfogatok módszerével?

Diszkrétizáció véges térfogatok módszerével

Kristóf Gergely
2008.11.13.

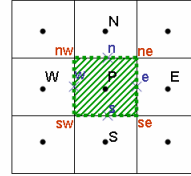
Fluxusok és térfogati források

A transzportegyenlet egy ϕ skaláris mezőváltozóra stacionárius áramlás esetén:

$$\int_A \rho \phi \mathbf{v} \cdot d\mathbf{A} = \int_A T \nabla \phi \cdot d\mathbf{A} + \int_V q_\phi dV$$

konvektív fluxus   konduktív fluxus

Egy 2D háló nevezetes pontjai P pont környezetében (kompsz indexelés):

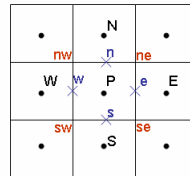
Felületi integrálok?
Térfogati integrálok?

Integrálok numerikus közelítése

Fluxusok felületi integrálja az e felületen:

$$F_e = \int_A \mathbf{f} \cdot d\mathbf{A} = \langle f_{\perp} \rangle_e A_e \cong f_{e\perp} A_e$$

2-od rendű pontosságot biztosít ...

$$F_e \cong A_e \frac{1}{2} (f_{ne} + f_{se})_{\perp}$$

2-od rendű (trapéz szabály)

$$F_e \cong \frac{A_e}{6} (f_{ne} + 4f_e + f_{se})_{\perp}$$

4-ed rendű (Simpson-szabály)

A térfogati forrás integrálja a P cellára:

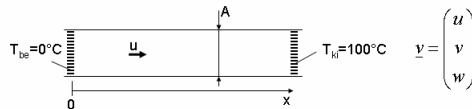
$$Q_P \cong \int_V q_\phi dV \cong q_{\phi,P} V_P$$

PI. FLUENT rendszerben a mennyiségeket a cellaközéppontokban tároljuk. Más pontokba f értékét interpolálni kell.

- Hogyan közelíthető egy vektormennyiség felületi integrálja egy cella határfelületén?
- Hogyan közelíthető egy skaláris jellemző térfogati integrálja egy numerikus cellára?

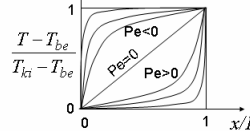
1D példa

Stacionárius áramlás egyenes csőben, hővezetési feladat:

Kontinuitás: $\frac{\partial \rho u}{\partial x} = 0 \rightarrow u = \text{állandó}$

Energiaegyenlet: $\int_A [c_p T + \frac{v^2}{2}] \rho \mathbf{v} \cdot d\mathbf{A} = \int_A \lambda \nabla T \cdot d\mathbf{A}$

Az analitikus megoldás:

$$\frac{T - T_{be}}{T_{ki} - T_{be}} = \frac{e^{\rho u x c_p / \lambda} - 1}{e^{\rho u L c_p / \lambda} - 1}$$

Pe (Peclet-szám)

- Írja fel az energiaegyenlet integrál alakját stacionárius, egydimenziós, állandó sűrűségű áramlásban zajló konduktív-konvektív hővezetési feladatra!
- Rajzolja fel a stacionárius konduktív-konvektív hővezetési feladat analitikus megoldását jellegre helyesen!
- Mit nevezünk Peclet-számnak?

Diszkrétizálás

Felírjuk a fluxusok felületi integráljait:

$$(\rho u T)_e A - (\rho u T)_w A = \left(\frac{\lambda}{c_v} \frac{\partial T}{\partial x} \right)_e A - \left(\frac{\lambda}{c_v} \frac{\partial T}{\partial x} \right)_w A$$

Új jelölések: $C_e = C_w = \rho u$ $D_e = D_w = \frac{\lambda}{c_v \Delta x}$

$$C_e T_e - C_w T_w = D_e (T_E - T_P) - D_w (T_P - T_W)$$

Ugyanez még egyszerűbben: $F_e - F_w = 0$

ahol: $F_e = C_e T_e - D_e (T_E - T_P)$ a teljes fluxus.

- Diszkrétizálja az energiaegyenletet 1D, $\rho = \text{állandó}$, stacionárius hővezetési feladat esetére véges térfogatok módszerével!

CDS séma

$$C_e T_e - C_w T_w = D_e (T_E - T_P) - D_w (T_P - T_W)$$

A face-hőmérsékleteket lineárisan interpoláljuk:

$$\left[\frac{C_e}{2} (T_P + T_E) - D_e (T_E - T_P) \right] - \left[\frac{C_w}{2} (T_W + T_P) - D_w (T_P - T_W) \right] = 0$$

Felírjuk a P cellára vonatkozó lineáris egyenletet:

$$A_P T_P = A_W T_W + A_E T_E$$

A_W	A_E	A_P
$D_w + C_w / 2$	$D_e - C_e / 2$	$A_W + A_E$
$D_e + D_w + C_e / 2 - C_w / 2 = A_E + A_W + C_e - C_w$	kontinuitás = 0	

Súlyozott átlagnak is tekinthető. Ha az együtthatók pozitívak, akkor az átlagolás nem vezethet be extrémumot P pontban.

- Diszkrétizálja a teljes hőfluxust CDS séma segítségével, írja fel a P középpontú cellára kapott algebrai egyenletrendszert! Hogyan kell kiszámítani az A_P együtthatót?

Az algebrai egyenletrendszer megoldása

Pl. 4 cella esetén az alábbi:

$$\begin{bmatrix} A_{1,P} & A_{1,E} & 0 & 0 \\ A_{2,W} & A_{2,P} & A_{2,E} & 0 \\ 0 & A_{3,W} & A_{3,P} & A_{3,E} \\ 0 & 0 & A_{4,W} & A_{4,P} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} T_{1,P} \\ T_{2,P} \\ T_{3,P} \\ T_{4,P} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -A_{1,W} T_{be} \\ 0 \\ 0 \\ -A_{4,E} T_{ki} \end{bmatrix}$$

Megoldás: Gauss-eliminációval.
n ismeretlenes, tridiagonál mátrixú egyenletrendszer esetében csak 2 n művelet (egy ciklus előre és egy vissza): Thomas-algoritmus.

Sajnos 2D és 3D áramlások esetében nem tridiagonál mátrixú.

- Írja fel az 1D, $\rho = \text{állandó}$, stacionárius hővezetési feladat diszkrétizálásából adódó egyenletrendszer mátrixos alakját. Milyen módszerrel oldható meg ez az egyenletrendszer?

Példaprogram

- Hasonló megoldást kapunk több, különböző paraméter változatra. $Pe = \frac{\rho u L}{\lambda / c_v}$
- Hiba N^2 -el arányosan csökken. Másodrendű pontosság. $Re = \frac{\rho u L}{\mu}$
- Néha oszcillál. Mikor kezd oszcillálni? $Pe_{\Delta x} = \frac{\rho u \Delta x}{\lambda / c_v} > 2$

- Mi a CDS séma stabilitásának feltétele egy 1D, $\rho = \text{állandó}$, stacionárius hővezetési feladat megoldása során?

Transzportivitás

Fizikai szempontból: növekvő Pe esetén egyre T_E hatása egyre kevésbé érvényesül T_P -re.

Tudja ezt a numerikus séma?

$$A_E = D_e - C_e / 2$$

$$C_e = \rho u \quad D_e = \frac{\lambda}{c_v \Delta x} \quad Pe = \frac{\rho u L}{\lambda / c_v}$$

$$A_E = \frac{D_e}{2} \left(2 - \frac{C_e}{D_e} \right) = \frac{D_e}{2} \left(2 - \frac{\rho u \Delta x}{\lambda / c_v} \right) = \frac{D_e}{2} (2 - Pe_{\Delta x})$$

Cella Peclet-szám: a konvektív és konduktív hőfluxusok hányadosa.
 $Pe_{\Delta x} > 2$ esetén A_E nagysága újra nőni kezd.
A stabilitási probléma is ilyen esetekben lép fel.

- Mit értünk a numerikus fluxusok transzportivitásán?

UDS séma

$$\begin{bmatrix} \cdot & W & \cdot & P & \cdot & E & \cdot \end{bmatrix} \quad \begin{array}{l} u \geq 0 \text{ esetén: } T_w = T_W, \quad T_e = T_P \\ u < 0 \text{ esetén: } T_w = T_P, \quad T_e = T_E \end{array}$$

$$A_W T_W + A_E T_E = A_P T_P$$

A_W	A_E	A_P
$\text{Max}(C_w, 0) + D_w$	$\text{Max}(-C_e, 0) + D_e$	$A_W + A_E$

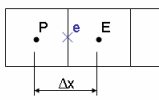
További numerikus kísérletek...

A pontosság elsőrendűre csökken.

- Ismertesse az elsőrendű szélfelőli súlyozást (UDS) egy 1D, $\rho = \text{állandó}$, stacionárius hővezetési feladat példáján! Teljesül-e a transzportivitás?

Mesterséges „diffúzió”

A numerikus hibának egy fontos fajtája. A pontatlan interpolációból adódott:

$$T_e = T_P + \frac{\Delta x}{2} \frac{dT}{dx} + o(\Delta x)$$

ezt elhagyjuk

$$F_e = C_e T_P + C_e \frac{\Delta x}{2} \frac{dT}{dx} - D_e (T_E - T_P)$$

Olyan mintha megnöveltük volna a hővezetést!
Írjuk be T deriváltjának diszkrét közelítését:

$$D_e = \frac{\lambda}{c_v \Delta x} \rightarrow \frac{\lambda_{mest}}{c_v \Delta x} = \frac{\rho u}{2} \rightarrow \lambda_{mest} = \frac{\rho u c_v \Delta x}{2}$$

- Határozza meg az UDS séma által bevezetett mesterséges vezetési tényezőt!

HDS séma Spalding (1972)

Az a fontos, hogy az „A” együtthatók ne legyenek negatívak.
Pe_{Δx} értéke alapján számoljuk a felületi fluxust:

$$Pe_{\Delta x} \leq -2 \quad F_e = C_e T_E$$

$$-2 < Pe_{\Delta x} \leq 2 \quad F_e = C_e \left[\frac{1}{2} \left(1 + \frac{2}{Pe_{\Delta x}} \right) T_P + \frac{1}{2} \left(1 - \frac{2}{Pe_{\Delta x}} \right) T_E \right]$$

$$2 < Pe_{\Delta x} \quad F_e = C_e T_P \quad \text{Legalább kis } Pe_{\Delta x} \text{ esetén másodrendű.}$$

$$A_W T_W + A_E T_E = A_P T_P$$

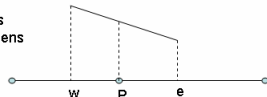
A_W	A_E	A_P
$Max \left(C_w, \left[D_w + \frac{C_w}{2} \right], 0 \right)$	$Max \left(-C_e, \left[D_e - \frac{C_e}{2} \right], 0 \right)$	$A_W + A_E$

- Ismertesse a Spalding-féle hibrid differenciaséma (HDS) elvét!

SOU séma

másodrendű szélfelületi súlyozás

Cellán belül lineáris interpoláció a gradiens segítségével:

$$T_e = T_p + \frac{dT}{dx} \Big|_p \frac{\Delta x}{2}$$

A gradiens meghatározása két lépésben:

1. lépés $\frac{dT}{dx} \Big|_p = \frac{T_e' - T_w'}{\Delta x} \quad T_e' = \frac{T_p + T_E}{2}, \quad T_w' = \frac{T_W + T_P}{2}$

2. lépés $\frac{dT}{dx} \Big|_p$ értékét úgy korlátozzuk, hogy ne vezelhessen be extrémumokat. Gradiens limiterek: C Hirsch.

- Ismertesse a másodrendű szélfelületi súlyozás (SOU) elvét!

Inkompresszibilis áramlások számítása

Kristóf Gergely

2008. november 15.

A nyomás-sebesség kapcsolat problémája

A diszkrétizációval kapott algebrai egyenletrendszer megoldására iterációs módszert fogunk alkalmazni.

Egy további egyszerűsítési lehetőség:

Szegregált iteráció: minden mezőváltozóra különálló egyenletrendszert oldunk meg, amelyben a többi mezőváltozót állandónak tekintjük.

Kontinuitás: $\nabla \cdot \vec{v} = 0$

Navier-Stokes egyenlet: $\frac{\partial u}{\partial t} + \nabla \cdot (u \vec{v}) = - \frac{\partial p}{\partial x} + \nabla \cdot (\nu \nabla u) + g_x$

$$\frac{\partial v}{\partial t} + \nabla \cdot (v \vec{v}) = - \frac{\partial p}{\partial y} + \nabla \cdot (\nu \nabla v) + g_y$$

$$\frac{\partial w}{\partial t} + \nabla \cdot (w \vec{v}) = - \frac{\partial p}{\partial z} + \nabla \cdot (\nu \nabla w) + g_z$$

Ez az egyenletrendszer nem alkalmas szegregált iterációra.
Szükségünk lenne a nyomásmező meghatározására alkalmas alapegyenletre.

- Írja fel az állandó sűrűségű lamináris áramlást leíró alapegyenleteket konzervatív alakban!
- Mit értünk szegregált iteráció alatt? Alkalmas ez az egyenletrendszer szegregált iterációval történő megoldásra?

Két szokásos megközelítés

Ψ-ω módszer

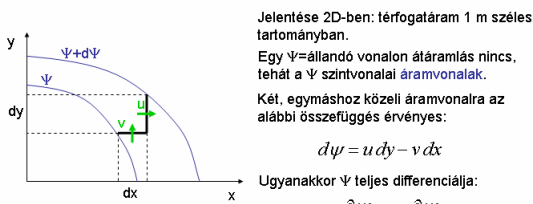
Az mozgásgyenlethez kiküszöböljük a nyomásmezőt.
A kontinuitást egy potenciál függvény bevezetésével oldjuk meg.

Nyomáskorrekciós módszerek

A kontinuitási egyenlet helyett a nyomásmező meghatározására alkalmas alapegyenletet oldunk meg.

- Nevezzen meg két szokásos módszert a nyomás-sebesség kapcsolat feloldására. Egy-egy mondatban ismertesse ezek működési elvét!

Az áramfüggvény (Ψ)

Jelentése 2D-ben: térfogatáram 1 m széles tartományban.

Egy Ψ=állandó vonalon átáramlás nincs, tehát a Ψ szintvonalai **áramvonalak**.

Két, egymáshoz közeli áramvonalra az alábbi összefüggés érvényes:

$$d\psi = u dy - v dx$$

Ugyanakkor Ψ teljes differenciálja:

$$d\psi = \frac{\partial \psi}{\partial x} dx + \frac{\partial \psi}{\partial y} dy$$

Ebből megkapjuk Ψ definícióját 2D áramlás esetére:

$$\frac{\partial \psi}{\partial x} = -v \quad \text{és} \quad \frac{\partial \psi}{\partial y} = u$$

Pusztán léteivel kielégíti a kontinuitási egyenletet:

$$\frac{\partial u}{\partial x} + \frac{\partial v}{\partial y} = \frac{\partial^2 \psi}{\partial x \partial y} - \frac{\partial^2 \psi}{\partial y \partial x} = 0$$

- Vezesse le az áramfüggvény definíciós összefüggéseit 2D, állandó sűrűségű áramlás esetén.
- Bizonyítsa be, hogy az áramfüggvény kielégíti a kontinuitási egyenlet 2D-ben!

3D áramlások esetében

3D-ben Ψ-t vektorként definiáljuk: $\underline{v} = \nabla \times \underline{\psi}$
Vektorpotenciál.

Sikáramlás esetén visszkapjuk az eredeti definíciót:

$$\underline{v} = \begin{pmatrix} \frac{\partial \psi_z}{\partial y} - \frac{\partial \psi_y}{\partial z} \\ \frac{\partial \psi_x}{\partial z} - \frac{\partial \psi_z}{\partial x} \\ \frac{\partial \psi_y}{\partial x} - \frac{\partial \psi_x}{\partial y} \end{pmatrix} \rightarrow \text{azaz sikáramlás esetén: } u = \frac{\partial \psi}{\partial y} \quad \text{és} \quad v = -\frac{\partial \psi}{\partial x}$$

A kontinuitás 3D-ben is automatikusan kielégül: $\nabla \cdot \underline{v} = \nabla \cdot \nabla \times \underline{\psi} = 0$

2D-ben további előny, hogy a mezőváltozók száma csökken (u,v → Ψ). Sajnos ez az előny 3D-ben elvész.

- Ismertesse az áramfüggvény általános definícióját és mutassa meg, hogy kielégíti a kontinuitási egyenlet!

Az örvényesség (ω)

Az örvényesség 3D-ben: $\underline{\omega} = \nabla \times \underline{v}$

2D-ben ω-nak csak z komponense van:

tehát:

$$\omega = \frac{\partial v}{\partial x} - \frac{\partial u}{\partial y}$$

Az áramfüggvénnyel kifejezve:

$$\omega = -\frac{\partial^2 \psi}{\partial x^2} - \frac{\partial^2 \psi}{\partial y^2}$$

$$\underline{\omega} = \begin{pmatrix} \frac{\partial v}{\partial y} - \frac{\partial u}{\partial x} \\ \frac{\partial w}{\partial z} - \frac{\partial v}{\partial x} - \frac{\partial u}{\partial y} \\ \frac{\partial v}{\partial x} - \frac{\partial u}{\partial y} \end{pmatrix}$$

ez egy **Poisson-egyenlet az áramfüggvényre.**

Egy érdekes speciális eset: potenciális áramlásokra

$$\underline{\omega} = 0$$

Csak egy Laplace-egyenletet kell megoldani 2D esetben.

$$\Delta \psi = 0$$

Analitikus megoldások, analógiák...

- Definiálja az örvényességet (ω-t)!
- Ismertesse az áramfüggvény meghatározására alkalmas Poisson-egyenletet 2D áramlás esetén!
- Milyen egyenletből számíthatjuk az áramfüggvényt állandó sűrűségű potenciális áramlások esetén?

Az örvénytranszportegyenlet (ÖTE)

Képezzük a Navier-Stokes egyenlet rotációját 2D-ben:

$$\frac{\partial}{\partial t} \left(\frac{\partial v}{\partial x} \right) + u \frac{\partial}{\partial x} \left(\frac{\partial v}{\partial x} \right) + v \frac{\partial}{\partial y} \left(\frac{\partial v}{\partial x} \right) + \dots = -\frac{\partial^2 p}{\partial x \partial y} + \nu \left(\frac{\partial^2}{\partial x^2} \left(\frac{\partial v}{\partial x} \right) + \frac{\partial^2}{\partial y^2} \left(\frac{\partial v}{\partial x} \right) \right)$$

$$\frac{\partial}{\partial t} \left(\frac{\partial u}{\partial y} \right) + u \frac{\partial}{\partial x} \left(\frac{\partial u}{\partial y} \right) + v \frac{\partial}{\partial y} \left(\frac{\partial u}{\partial y} \right) + \dots = -\frac{\partial^2 p}{\partial x \partial y} + \nu \left(\frac{\partial^2}{\partial x^2} \left(\frac{\partial u}{\partial y} \right) + \frac{\partial^2}{\partial y^2} \left(\frac{\partial u}{\partial y} \right) \right)$$

$$\frac{\partial \omega}{\partial t} + u \frac{\partial \omega}{\partial x} + v \frac{\partial \omega}{\partial y} + \dots = 0 + \nu \left(\frac{\partial^2 \omega}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \omega}{\partial y^2} \right)$$

$$\left(\frac{\partial u}{\partial x} \left(\frac{\partial v}{\partial x} - \frac{\partial u}{\partial y} \right) + \frac{\partial v}{\partial y} \left(\frac{\partial v}{\partial x} - \frac{\partial u}{\partial y} \right) \right) + (\nabla \cdot \underline{v}) \omega = 0$$

Az örvénytranszport egyenlet 2D alakja. (3D-ben bonyolultabb).

$$\frac{d\omega}{dt} = \nu \Delta \omega$$

A kinematikai viszkozitás az örvényesség vezérlési tényezője... Pl: halárrétegben.

- Vezesse le az örvénytranszportegyenlet 2D alakját!

Megoldási módszer stacionárius áramlásra

Poisson-egyenlet Ψ-re:

$$\frac{\partial^2 \psi}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \psi}{\partial y^2} = -\omega$$

ÖTE-ba beírjuk a Ψ-vel kifejezett u-t és v-t:

$$\frac{\partial \psi}{\partial y} \frac{\partial \omega}{\partial x} - \frac{\partial \psi}{\partial x} \frac{\partial \omega}{\partial y} = \nu \left(\frac{\partial^2 \omega}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \omega}{\partial y^2} \right)$$

Szegregált megoldási módszer:

$$\psi^0, \omega^0 \xrightarrow{\text{Poisson}} \psi^1, \omega^0 \xrightarrow{\text{ÖTE}} \psi^1, \omega^1 \xrightarrow{\text{Poisson}} \psi^2, \omega^1 \dots$$

Peremfeltételek Ψ-re:

- Belépésnél és falon: elsőfajú.
- Kilépésnél másodfajú (Neuman pf.).

ω-ra:

- Belépésnél és falon: elsőfajú.
- Kilépésnél másodfajú (Neuman pf.).

Probléma: nyomás peremfeltételt nem tudunk előírni, mert p nem szerepel az egyenletekben. A nyomásmezőt utólag kell meghatározni.

- Írja fel a ψ-ω módszer alapegyenleteit 2D áramlás esetén és mutassa be a szegregált megoldási módszer alkalmazását erre az esetre!
- Milyen peremfeltételeket írhatunk elő ψ-re és ω-ra ki és belépésnél.
- Milyen peremfeltételeket írhatunk elő ψ-re a falakon?
(Ez szóban hangzott el.)
- Előírható-e nyomás peremfeltétel ψ-ω módszer esetében?

Nyomás alapú megoldók A nyomásegyenlet

Kontinuitás: $\nabla \cdot \underline{u} = 0$

Mozgásegyenlet 2D-ben, g=0 esetén: $\frac{\partial \underline{u}}{\partial t} + \nabla \cdot (\underline{u} \otimes \underline{u}) = -\nabla(p/\rho_0) + \nu \Delta \underline{u}$

Új jelölések: $P = p/\rho_0$ és $\underline{f}$ (értelemszerűen).

$$\frac{\partial \underline{u}}{\partial t} = \underline{f} - \nabla P$$

Képezzük a mozgásegyenlet divergenciáját felhasználva, hogy: $\frac{\partial}{\partial t} \nabla \cdot \underline{u} = 0$

$$\Delta P = \nabla \cdot \underline{f}$$

Ez egy Poisson-egyenlet P-re. **Nyomásegyenlet**

Ez alkalmas pl. a nyomásmező meghatározására Ψ-ω módszer esetén.

- Vezesse le a nyomásegyenletet!

Alkalmos-e a nyomásegyenlet a kontinuitás kiváltására?

Diszkrétizáljuk a mozgásegyenletet egyszerűség kedvéért időben elsőrendű pontosságú integrálási sémával (Euler-módszerrel):

$$u_i^{n+1} = u_i^n + \Delta t (f_i^n - \tilde{\nabla}_i P^n)$$

A nyomásegyenlet diszkrét alakja:

$$\tilde{\Delta} P^n = \tilde{\nabla} \cdot f_i^n$$

Először oldjuk meg a nyomásegyenletet P^n -re, majd frissítjük a sebességet!

Divergenciamentes lesz az új sebességmező?

$$\tilde{\nabla} \cdot u_i^{n+1} = \tilde{\nabla} \cdot u_i^n + \Delta t (\underbrace{\tilde{\nabla} \cdot f_i^n - \tilde{\Delta} P^n}_{\approx 0 \text{ csak közelítőleg tudjuk megoldani!}})$$

A nyomásegyenlet megoldásának hibája felhalmozódva jelentkezik a kontinuitásban.

- Mutassa meg, hogyan halmozódnának a numerikus hibák, ha a nyomásegyenletet eredeti formájában alkalmaznánk a kontinuitási egyenlet helyettesítésére!

A hiba felhalmozódása elkerülhető...

Nekünk nem a nyomásegyenlet fontos, hanem a kontinuitás teljesítése.

Az eredeti nyomásegyenlet helyett az alábbi korrigált egyenletet kell megoldani:

$$\tilde{\Delta} P^n = \tilde{\nabla} \cdot f_i^n + \frac{1}{\Delta t} \tilde{\nabla} \cdot u_i^n$$

majd a mozgásegyenletből számoljuk az új sebességeket:

$$u_i^{n+1} = u_i^n + \Delta t (f_i^n - \tilde{\nabla}_i P^n)$$

Ellenőrizzük az új sebesség divergenciamentességét:

$$\tilde{\nabla} \cdot u_i^{n+1} = \Delta t \left[\frac{1}{\Delta t} \tilde{\nabla} \cdot u_i^n + \tilde{\nabla} \cdot f_i^n - \tilde{\Delta} P^n \right]$$

≈ 0 nyomásegyenlet

Csak akkora a kontinuitás hibája, amit a korrigált nyomásegyenlet megoldásakor elkövetünk az n -edik lépésben.

- Hogyan kerülhető el a hiba felhalmozódása a kontinuitási egyenletben nyomás alapú megoldók esetében?

Projekciós módszer

Ugyanez a módszer a szokásosabb jelölésekkel:

1. lépés
kiszámítjuk: $u_i^* = u_i^n + \Delta t f_i^n$ u^* pszeudosebesség

2. lépés
megoldjuk: $\tilde{\Delta} P^n = \frac{1}{\Delta t} \tilde{\nabla} \cdot u_i^* \rightarrow P^n$

3. lépés
kiszámítjuk: $u_i^{n+1} = u_i^* - \Delta t \tilde{\nabla}_i P^n$

Ellenőrizzük! $\tilde{\nabla} \cdot u_i^{n+1} = \Delta t \left[\frac{1}{\Delta t} \tilde{\nabla} \cdot u_i^* - \tilde{\Delta} P^n \right]$

Tényleg ezt oldjuk meg a 2. lépésben.

- Ismertesse a projekciós módszerek működési elvét!

Stacionárius áramlás

Kis időlépések:

Az előző módszer csak kis időlépekkel tud működni. (Feltételesen stabil séma.)

Ha az áramlás stacionárius, vagy lassan változik, akkor nagyon sok időlépést kell tenni, amíg elérjük a stacionárius állapotot.

Hiányzik az időbeli derivált:

Stacionárius áramlások esetén kihagyjuk az időbeli deriváltakat és a hely szerinti deriváltakból számoljuk ki az új sebességmezőt.

P-u iteráció stacionárius áramlásra

Szeretnénk, ha az $n+1$ -edik iterációs lépésben minél pontosabban teljesülnének:

$$A_p u_{i,p}^{n+1} + \sum A_\ell u_{i,\ell}^{n+1} = Q_i - \tilde{\nabla}_i P^{n+1} \quad \text{és} \quad \tilde{\nabla} \cdot u_i^{n+1} = 0$$

Csak a régi nyomást tudjuk felhasználni... (Itt még nem lesz pontos a kontinuitás). u^* kezdőértékeként u^n -et használjuk.

$$A_p u_{i,p}^* + \sum A_\ell u_{i,\ell}^* = Q_i - \tilde{\nabla}_i P^n \quad \rightarrow \quad u_i^*$$

$$u_{i,p}^* = \frac{Q_i - \sum A_\ell u_{i,\ell}^*}{A_p} - \frac{1}{A_p} \tilde{\nabla}_i P^n$$

$$u_{i,p}^* = \tilde{u}_{i,p} - \frac{1}{A_p} \tilde{\nabla}_i P^n$$

u^{n+1} hasonló képlettel közelíthető az új nyomásgradiens alapján:

$$u_{i,p}^{n+1} \approx \tilde{u}_{i,p} - \frac{1}{A_p} \tilde{\nabla}_i P^{n+1} \quad \rightarrow \quad \text{3. lépés}$$

u^{n+1} elégítse ki a kontinuitást!

Képezzük a numerikus divergenciáját:

$$\tilde{\Delta} P^{n+1} = A_p \tilde{\nabla} \cdot \tilde{u}_i \quad \rightarrow \quad P^{n+1} \quad \text{2. lépés}$$

A 3. lépésben elhanyagolt szomszédok miatt most a mozgásegyenlet nem pontos, ezért 1,2,3 lépéseket ismételni kell.

- Ismertesse a nyomás alapú megoldók működési elvét stacionárius áramlás esetén!

Szokásos módszerek

Belső iteráció:

Közelítő megoldást kell alkalmazni az 1. és 2. lépés egyenletrendszerének megoldására, azonban a belső iteráció csak 1 lépést szokott tenni.

Nyomáskorrekciós egyenlet:

Nyomás helyett nyomáskorrekcióra szokásos megoldani a Poisson-egyenletet. (Numerikus előnyök.)

SIMPLE, SIMPLEC, SIMPLER, PISO

Időfüggő modellek:

Időben változó folyamatok esetén a lokális gyorsulást beletehetjük Q-ba. Időben implicit sémát alkalmazva nagy időlépéseket lehet tenni.

Az áramlási problémák diszkrétizálásával kapott algebrai egyenletrendszer megoldása

Dr. Kristóf Gergely
2008.11.21.

A Poisson-egyenletet minden időlépésnél meg kell oldani...

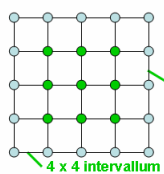
Ezt a feladatot nem tudjuk elkerülni inkompresszibilis áramlások esetén.

Ψ - ω módszer esetében: $\Delta \psi = -\omega \longrightarrow \psi$
 Nyomásalapú megoldók esetében: $\Delta P = \nabla \cdot \underline{f} \longrightarrow P$

- Miért fontos a Poisson-egyenlet hatékony megoldása inkompresszibilis áramlások számítása esetén?

Egyszerű 2D példa

A számítási tartomány:

$$\frac{\partial^2 \phi}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \phi}{\partial y^2} = Q$$

Diszkrétizáljuk véges differenciák módszerével:

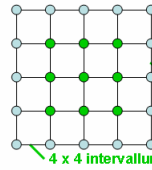
$$\frac{1}{\Delta x} \left(\frac{\phi_E - \phi_P}{\Delta x} - \frac{\phi_P - \phi_W}{\Delta x} \right) + \frac{1}{\Delta y} \left(\frac{\phi_N - \phi_P}{\Delta y} - \frac{\phi_P - \phi_S}{\Delta y} \right) = Q_P$$

PI: $\Delta x = \Delta y = h$ esetén: $\phi_S + \phi_W - 4\phi_P + \phi_E + \phi_N = h^2 Q_P$

- Egyszerű 2D példán keresztül mutassa be a Poisson-egyenlet diszkrétizálását!

Mátrixos alakban

$$\phi_S + \phi_W - 4\phi_P + \phi_E + \phi_N = h^2 Q_P$$

9 ismeretlenünk van.

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} -4 & 1 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 1 & -4 & 1 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & -4 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 1 & 0 & 0 & -4 & 1 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 1 & -4 & 1 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & -4 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & -4 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & -4 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & 1 & -4 \end{bmatrix}$$

Az egyenletrendszer mátrixos alakban:

$$A_{i,j} \phi_i = Q_i$$

PI. 101 x 101-es háló esetén az ismeretlenek száma $N=10^4$, A elemeinek száma pedig 10^8 .

- Írja fel a 2D Poisson-egyenlet diszkrétizálásával nyert algebrai egyenletrendszert mátrixos alakban!

Gauss-elimináció

Általános mátrix esetében épp olyan jó, mint bármilyen más módszer, viszont a mátrix kedvező tulajdonságait nem használja ki.

1. lépés Elimináció:

$$\begin{pmatrix} A_{1,1} & A_{1,2} & A_{1,3} \\ A_{2,1} & A_{2,2} & A_{2,3} \\ A_{3,1} & A_{3,2} & A_{3,3} \end{pmatrix}$$

Az első sor $A_{2,1}/A_{1,1}$ -szerezését kivonjuk a második sorból, így ott az első elem 0 lesz. Ugyanez minden további sorra.

Minden további oszlopra az $N-1$ -edik oszlopig.

2. lépés Visszahelyettesítés:

$$\begin{pmatrix} U_{1,1} & U_{1,2} & U_{1,3} \\ 0 & U_{2,2} & U_{2,3} \\ 0 & 0 & U_{3,3} \end{pmatrix}$$

$$\phi_n = \frac{Q_n}{U_{n,n}}$$

$$\phi_i = \frac{Q_i - \sum_{k=i+1}^N U_{k,i} \phi_k}{U_{i,i}}$$

A műveletigény $N^3/3$, de ebből a visszahelyettesítés csak $N^2/2$. Hiába ritka A mátrix, az U mátrix már nem ritka. Memóriaigény 101 x 101-es hálón kb. 400 Mb. Továbbá: **Nem is szükséges nagyon pontos megoldás, mert a diszkrétizációs hiba jelentős.**

- Ismertesse a Gauss-féle eliminációs módszer elvét!

Iteratív módszerek

A megoldást lépésenként finomítjuk. ϕ közelítése az n -edik lépésben ϕ^n .

Elhagyva a vektorindexeket: $A \phi^n = Q - \rho^n$ ρ^n : reziduum

A hiba: $\varepsilon^n = \phi - \phi^n$

$A \varepsilon^n = A(\phi - \phi^n) = Q - (Q - \rho^n) = \rho^n$ Tehát a hibára az eredetivel azonos mátrixú egyenletrendszert kell megoldani.

Iteratív módszerek: $M \phi^{n+1} = N \phi^n + Q$

Bekonvergált megoldásra: $\phi^{n+1} = \phi^n = \phi$, ezért: $A = M - N$

Mindkét oldalból vonjunk le $M \phi^n$ -et:

$$M(\phi^{n+1} - \phi^n) = N \phi^n + Q - M \phi^n = Q - A \phi^n = \rho^n$$

korrekció: δ^n $M \delta^n = \rho^n$ Korrekciós egyenlet.

Mivel jobban közelíti M az A mátrixot, annál gyorsabban konvergál.

M lehet pl. diagonál, tridiagonál, vagy Δ mátrix. **δ -nak sem kell pontosnak lenni...**

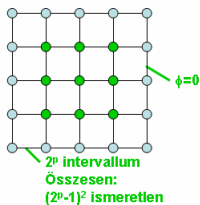
- Ismertesse a lineáris egyenletrendszerek iteratív megoldásának elvét! Mit értünk reziduum, hiba és korrekció alatt? Milyen szempontok merülnek fel az A mátrix M közelítésének megválasztásával kapcsolatban?

Jacobi-iteráció

$$\phi_S^n + \phi_W^n - 4\phi_P^{n+1} + \phi_E^n + \phi_N^n = h^2 Q_P \quad \text{M diagonál mátrix lesz.}$$

$$\phi_P^{n+1} = \frac{1}{4}(\phi_S^n + \phi_W^n + \phi_E^n + \phi_N^n - h^2 Q_P)$$

Példaprogram:

- A program...
- Az eredmény jellege...
- Szükséges iterációs szám...

- Írja fel a Jacobi iteráció sémáját egyenközű 2D hálón diszkrétizált Poisson-egyenlet megoldására.

Gauss-Seidel iteráció

$$\phi_S^n + \phi_W^{n+1} - 4\phi_P^{n+1} + \phi_E^n + \phi_N^{n+1} = h^2 Q_P \quad \text{M } \Delta \text{ mátrix lesz.}$$

ezeket már ismerjük a számítási sorrend miatt (lexikografikus séma)

$$\phi_P^{n+1} = \frac{1}{4}(\phi_S^n + \phi_W^{n+1} + \phi_E^n + \phi_N^{n+1} - h^2 Q_P)$$

- Fele annyi iterációt igényel
- Nem kell új tömb a változóknak
- A hiba aszimmetrikus.

- Írja fel a Gauss-Seidel-féle iterációs sémáját egyenközű 2D hálón diszkrétizált Poisson-egyenlet megoldására.

Vonalrelaxáció

$$\phi_S^n + \phi_W^{n+1} - 4\phi_P^{n+1} + \phi_E^n + \phi_N^{n+1} = h^2 Q_P$$

ezt már ismerjük ezeket egyszerre határozzuk meg Thomas algoritmus segítségével.

Ugyancsak tridiagonál megoldóra épül az ADI (más néven operator splitting) módszer, ami ennél sokkal hatékonyabb megoldást tesz lehetővé.

Probléma:

Az eddigi módszerek csak simítanak, ezért a peremek hatása nagyon lassan terjed be a finom hálókön. → Durvabb rácsokat is használni kell. A korrekciós egyenletet kell durvabb rácsra levinni, mert ezt pontatlanul (nagyobb relatív hibával) is megoldhatjuk.

- Miért nem gazdaságosak a Jacobi, Gauss-Seidel és vonalrelaxációs módszerek finom hálókön?

Multigrid módszer

Vegyük például egy egyszerű egydimenziós feladatot:

$$\frac{\partial^2 \phi}{\partial x^2} = Q$$

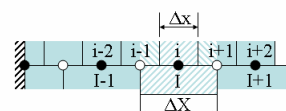
$$\frac{1}{\Delta x^2}(\phi_{i-1} - 2\phi_i + \phi_{i+1}) = Q_i$$

$$\frac{1}{\Delta x^2}(\phi_{i-1}^n - 2\phi_i^n + \phi_{i+1}^n) = Q_i - \rho_i^n$$

$$\frac{1}{\Delta x^2}(\varepsilon_{i-1}^n - 2\varepsilon_i^n + \varepsilon_{i+1}^n) = \rho_i^n$$

- Vezesse le az 1D Poisson-egyenlet diszkrétizálásából adódó hibaegyenletet. Hogyan lehet kiszámítani a reziduumokat?

Ehagyjuk az iterációs indexet: $\frac{1}{\Delta x^2}(\varepsilon_{i-1} - 2\varepsilon_i + \varepsilon_{i+1}) = \rho_i$

$$\frac{1}{\Delta x^2} \left(\frac{1}{2} \varepsilon_{i-2} - \varepsilon_{i-1} + \frac{1}{2} \varepsilon_i + \varepsilon_{i-1} - 2\varepsilon_i + \varepsilon_{i+1} + \frac{1}{2} \varepsilon_i - \varepsilon_{i+1} + \frac{1}{2} \varepsilon_{i+2} \right) = \rho_i$$

ezek kiesnek

$$= \frac{1}{2} \rho_{i-1} + \rho_i + \frac{1}{2} \rho_{i+1}$$

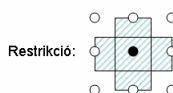
$$\frac{1}{4\Delta x^2}(\varepsilon_{i-2} - 2\varepsilon_i + \varepsilon_{i+2}) = \frac{1}{4}(\rho_{i-1} + 2\rho_i + \rho_{i+1})$$

$$\frac{1}{\Delta x^2}(\delta_{I-2} - 2\delta_I + \delta_{I+2}) = \rho_I$$

restrikciós séma (2D és 3D esetekben közelítő jellegű, ezért jelöljük δ -val.)

- Vezesse le az 1D multigrid módszer esetében alkalmazandó restrikciós sémát! Mutassa meg a durva és a finom rács diszkrétizált hiba egyenlet kapcsolatát!

Általánosítás 2D esetre:

1. ρ_i restrikciója $\rightarrow \rho_I$
2. δ_I számítása $\frac{1}{4}$ annyi ismeretlen meghatározása (és $\frac{1}{4}$ annyi iteráció). Az időigény szinte elhanyagolható.
3. δ_I prolongálása a finom rácsra (δ_i), majd egy simítás a finom rácsön.

Miért ne mennénk le még durvább rácsokra?

1. Reziduumok kiszámítása a legfinomabb rácsön
2. Reziduumok restrikciója minden durvább rácsra
3. Egyenletrendszer megoldása a legdurvább rácsön
4. Minden finomabb rácsra:
  - Korrekció prolongálása
  - Utósimítás

- Írja fel egy multigrid "V" ciklus lépéseit!

A megoldás műveletigénye

Szükséges iterációk száma 2D-ben:

p	Nsor	N	Jacobi	G-S	Vonalrelax	Multigrid
3	7	49	40	20	10	13
4	16	225	160	80	40	33
5	31	961	640	320	160	59
6	63	3969	2560	1280	640	75
7	127	16129	10240	5120	2560	79

Műveletigény / N:

p	Nsor	N	Jacobi	G-S	Vonalrelax	Multigrid
3	7	49	200	100	50	260
4	16	225	800	400	200	660
5	31	961	3200	1600	800	1180
6	63	3969	12800	6400	3200	1500
7	127	16129	51200	25600	12800	1580

finom háló

- Hogyan nő az iterációk szükséges száma Jacobi, Gauss-Seidel és vonalrelaxációs módszerek esetében és hogyan változik multigrid módszer esetében? Közelítőleg hogyan változik az egy ismeretlen meghatározásához szükséges (szorzási / osztási) műveletek száma?

Kompresszibilis áramlások számítása

Dr. Kristóf Gergely
2008.11.23.

Egyszerű példa

1D izentrópus áramlás állandó keresztmetszetű csőben.
Pl: kompresszorok, kipufogók áramlása.

Kontinuitás:
$$\frac{\partial \rho}{\partial t} + \frac{\partial(\rho u)}{\partial x} = 0$$

Euler-egyenlet:
$$\frac{\partial u}{\partial t} + u \frac{\partial u}{\partial x} = -\frac{1}{\rho} \frac{\partial p}{\partial x}$$

Izentrópus egyenlet:
$$\frac{P}{\rho^\gamma} = \frac{P_0}{\rho_0^\gamma}$$

p_0 és ρ_0 a referencia állapotra adott állandók. Ismeretlenek p , ρ , u mint x és t függvényei.

- Írja fel az állandó keresztmetszetű csőben történő, egydimenziós, izentrópus gázáramlás alapegyenleteit!

Új mezőváltozót vezetünk be: „a” hangsebesség

Csak egy állapotjelzőt lehet megválasztani. Használjuk állapotjelzőként az „a” hangsebességet és ezzel kiszűrjük ki ρ -t és p -t. Új mezőváltozóink: u és a ; mindkettő m/s dimenziójú.

$$\frac{P}{\rho^\gamma} = \frac{P_0}{\rho_0^\gamma} \quad a^2 = \left. \frac{\partial p}{\partial \rho} \right|_{s=\text{állandó}} = \gamma \frac{P}{\rho} = \gamma \rho^{\gamma-1} \frac{P}{\rho^\gamma} = \gamma \frac{P_0}{\rho_0^\gamma} \rho^{\gamma-1}$$

$$\ln(P) + \gamma \ln(\rho) = 0 \quad 2 \ln(a) = (\gamma-1) \ln(\rho) + \ln\left(\gamma \frac{P_0}{\rho_0^\gamma}\right)$$

$$\frac{dP}{P} = \gamma \frac{d\rho}{\rho} \quad 2 \frac{da}{a} = (\gamma-1) \frac{d\rho}{\rho}$$

$$\frac{da}{dp} = \frac{\gamma-1}{2\gamma} \frac{a}{p} \quad \frac{da}{dp} = \frac{\gamma-1}{2} \frac{a}{\rho}$$

- Vezesse le a hangsebesség nyomás és sűrűség szerinti deriváltjait izentrópus gázáramlás esetében!

Átalakítjuk az alapegyenleteket

Kontinuitás:
$$\frac{\partial \rho}{\partial t} \frac{da}{dp} + u \frac{\partial \rho}{\partial x} \frac{da}{dp} + \rho \frac{\partial u}{\partial x} \frac{\gamma-1}{2} \frac{a}{\rho} = 0$$

$$\frac{\partial a}{\partial t} + u \frac{\partial a}{\partial x} + \frac{\gamma-1}{2} a \frac{\partial u}{\partial x} = 0 \quad (1)$$

Euler-egyenlet:
$$\frac{\partial u}{\partial t} + u \frac{\partial u}{\partial x} + \frac{1}{\rho} \frac{\partial p}{\partial x} \frac{da}{dp} \frac{2\gamma}{\gamma-1} a = 0$$

$$\frac{\gamma-1}{2} a \frac{\partial u}{\partial t} + \frac{\gamma-1}{2} u \frac{\partial u}{\partial x} + a \frac{\partial a}{\partial x} = 0 \quad (2)$$

- Alakítsa át az 1D izentrópus gázáramlás alapegyenleteit m/s dimenziójú mezőváltozókra (u és a).

$$\frac{\partial a}{\partial t} + u \frac{\partial a}{\partial x} + \frac{\gamma-1}{2} a \frac{\partial u}{\partial x} = 0 \quad (1)$$

$$\frac{\gamma-1}{2} a \frac{\partial u}{\partial t} + \frac{\gamma-1}{2} u \frac{\partial u}{\partial x} + a \frac{\partial a}{\partial x} = 0 \quad (2)$$

$$(1) + (2) \quad \frac{\partial}{\partial t} \left(a + \frac{\gamma-1}{2} u \right) + (u+a) \frac{\partial}{\partial x} \left(a + \frac{\gamma-1}{2} u \right) = 0$$

$$\frac{\partial \alpha}{\partial t} + (u+a) \frac{\partial \alpha}{\partial x} = 0 \quad C: dx/dt = u+a \text{ irány mentén: } \alpha = \text{állandó.}$$

$$(1) - (2) \quad \frac{\partial}{\partial t} \left(a - \frac{\gamma-1}{2} u \right) + (u-a) \frac{\partial}{\partial x} \left(a - \frac{\gamma-1}{2} u \right) = 0$$

$$\frac{\partial \beta}{\partial t} + (u-a) \frac{\partial \beta}{\partial x} = 0 \quad C: dx/dt = u-a \text{ irány mentén: } \beta = \text{állandó.}$$

- Vezesse le a karakterisztikus irányokat és a Riemann-féle invariánsokat!

Karakterisztikák

C, és C. karakterisztikus irányok, α és β Riemán-féle invariánsok.

Ha α és β adottak ... abból a és u meghatározható:

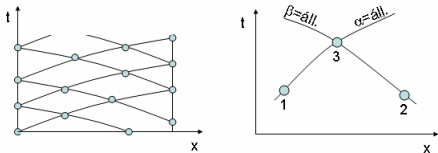
$$\left. \begin{aligned} \alpha &= a + \frac{\gamma-1}{2} u \\ \beta &= a - \frac{\gamma-1}{2} u \end{aligned} \right\} \begin{aligned} a &= \frac{\alpha + \beta}{2} \\ u &= \frac{\alpha - \beta}{\gamma - 1} \end{aligned}$$

a-ból pedig meghatározható a többi állapotjelző:

$$\left(\frac{a}{a_0}\right)^2 = \frac{T}{T_0} = \left(\frac{p}{p_0}\right)^{\frac{\gamma-1}{\gamma}} = \left(\frac{\rho}{\rho_0}\right)^{\gamma-1}$$

- Hogyan lehet meghatározni az elsődleges mezőváltozókat a Riemán-féle invariánsok értékéből 1D izentropikus gázáramlás esetében?

Numerikus megoldás

$$\alpha_3 = \alpha_1 \rightarrow \alpha_3 = \frac{\alpha_3 + \beta_3}{2} \quad u_3 = \frac{\alpha_3 - \beta_3}{\gamma - 1}$$

$$\beta_3 = \beta_2$$

$$x_3 - x_1 = 0.5[(u_3 + \alpha_3) + (u_3 + \alpha_3)](t_3 - t_1) + o(\Delta t^2)$$

$$x_3 - x_2 = 0.5[(u_3 - \alpha_3) + (u_2 - \alpha_2)](t_3 - t_2) + o(\Delta t^2)$$

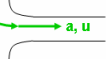
t_3, x_3 számítható.

- Ismertesse a karakterisztikák módszerét!

Peremfeltételek

Beáramlás nyitott csővégen:

T_0, p_0, a_0 adottak

energiaegyenlet

$$T_0 = T + \frac{u^2}{2c_p} = \frac{a^2}{\gamma R} + \frac{u^2}{2c_p}$$

$$T_0 = \frac{1}{\gamma R} \left(\frac{\alpha + \beta}{2}\right)^2 + \frac{1}{2c_p} \left(\frac{\alpha - \beta}{\gamma - 1}\right)^2$$

Vagy α , vagy β már adott a belülről kifelé tartó karakterisztika alapján. A másik Riemán-féle invariáns a fenti egyenletből meghatározható

Kiáramlás:

$$a_0 = a = \frac{\alpha + \beta}{2}$$

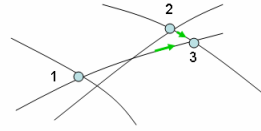
Zárt csővég:

$$u = 0 \rightarrow \frac{\alpha - \beta}{\gamma - 1} = 0 \rightarrow \alpha = \beta$$

- Hogyan számíthatók az 1D, izentropikus gázáramlás peremfeltételei a karakterisztikák módszerének alkalmazása esetén?

Problémák

- A fizikai folyamattól függően a numerikus háló eldurvulhat.
- Azonos irányba tartó karakterisztikák metszhetnek egymást.

- Milyen numerikus problémák merülnek fel a karakterisztikák módszerének alkalmazásával kapcsolatban?

Véges térfogatok módszerével

Ugyancsak az előbbi csőáramlás példájára alkalmazzuk.

Kontinuitás: $\frac{\partial \rho}{\partial t} + \frac{\partial \rho u}{\partial x} = 0$

Mozgásegyenlet: $\frac{\partial \rho u}{\partial t} + \frac{\partial (\rho u^2 + p)}{\partial x} = 0$ Állapotegyenlet: $p = \rho RT$

Energiaegyenlet: $\frac{\partial \rho e}{\partial t} + \frac{\partial (\rho u e + p u)}{\partial x} = 0$ $e = c_v T + \frac{u^2}{2}$

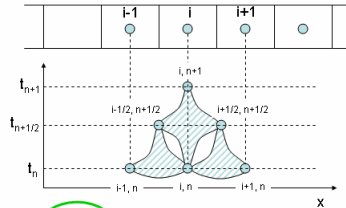
Formális vektorokba rendezhetjük:

$$\frac{\partial \underline{U}}{\partial t} + \frac{\partial \underline{F}}{\partial x} = \underline{Q}$$

$$\underline{U} = \begin{bmatrix} \rho \\ \rho u \\ \rho e \end{bmatrix} \quad \underline{F} = \begin{bmatrix} \rho u \\ \rho u^2 + p \\ \rho u e + p u \end{bmatrix} \quad \underline{Q} = \begin{bmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}$$

- Mutassa be az 1D, izentropikus gázáramlást leíró alageyenleteket konzervatív alakban! Írja fel a egyenletrendszert vektoros formában!

Másodrendű, kétlépéses Lax-Wendroff módszer:

1. lépés: $U_{i+1/2}^{n+1/2} = \left(U_i^n + U_{i+1}^n \right) / 2 + \frac{F_{i+1}^n - F_i^n}{\Delta x} = \frac{Q_i^n + Q_{i+1}^n}{2}$

U ismeretében számítható ρ, u, e . Pl: $\rho = (\rho u) / u$
Az állapotegyenletből számítható p .
Meghatározzuk F és Q értékeit az $n+1/2$ időszinten.

2. lépés: $U_i^{n+1} = U_i^n + \frac{F_{i+1/2}^{n+1/2} - F_{i-1/2}^{n+1/2}}{\Delta x} = \frac{Q_{i-1/2}^{n+1/2} + Q_{i+1/2}^{n+1/2}}{2}$

- Ismertesse a másodrendű, kétlépéses Lax-Wendroff módszert!

Időben előrehaladó explicit séma. Feltételesen stabilis:

$$\Delta t = \sigma \frac{\Delta x}{a + |u|} \quad \sigma \leq 1$$

A lökéshullámok környezetében erősen oszcillál az eredmény. Korrigálni kell a fluxusokat, vagy mesterséges viszkozitást kell alkalmazni.

Egy hasonló módszer FLUENT-ben: density based solver + explicit time integration. Itt csak a σ értéke állítható be, az időlépést ebből számolja.

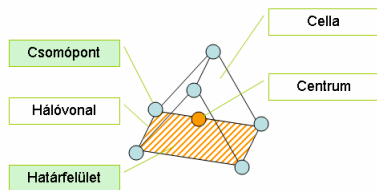
Peremfeltételek: A peremeken alkalmazhatunk például karakterisztikákat.

- Milyen stabilitási feltételt kell betartani és milyen egyéb problémák jelentkeznek a másodrendű, kétlépéses Lax-Wendroff módszer alkalmazása esetében?

Hálógenerálás

Dr. Kristóf Gergely
2006. Október 5.

A numerikus háló elemei

A háló fájl tartalma:
- Csomópontok pozíciója
- Határfelületek: hivatkozások a csomópontok sorszáma

A FLUENT rendszer minden mezőváltozót cellacentrumokban tárol. A hálónonalak szakaszonként egyenesek.

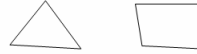
- Ismertesse a numerikus háló elemeit! Hol értelmezi a mezőváltozók tárolt értékeit a FLUENT rendszer?

Lehetséges geometriai modellek:

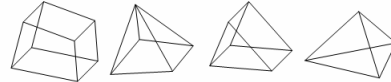
- 2D tengelyszimmetrikus
- 2D tengelyszimmetrikus, perdőületes
- 2D síkármlás
- 3D áramlás

PL. GAMBIT-tel létrehozható elemtípusok:

2D modellek esetén:

3D modellek esetén:

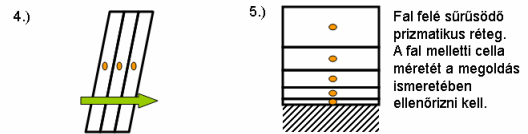
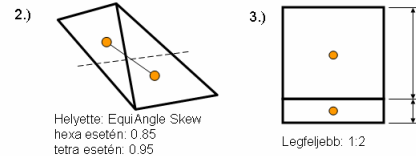

FLUENT rendszerben tetszőleges oldalszámú cellák kezelhetők. Probléma: jó minőségű háló szisztematikus generálása.

- Milyen Cellatípusokat tudunk előállítani GAMBIT-ben? Milyen cellák kezelhetők FLUENT-ben?

A hálóval kapcsolatos minőségi elvárások

1.) Ott kell finom felbontást alkalmazni, ahol rohamosan változik a megoldás. FLUENT rendszerben a megoldás alapján automatikusan finomítható.

- Hol kell sűríteni a numerikus hálót?
- Szemléltesse a háló torzulását! Miért vezet ez numerikus pontatlanságokhoz? Mivel mérjük a torzultságot? Közelítőleg milyen maximális értékek megengedettek hexa és tetra hálókra?
- Miért kell korlátozni a szomszédos cellarétegek méretének arányát (sűrítési rátát)? Kb. mekkora sűrítési ráta engedhető meg?

Élek hálózása

- Méret megadása
- Sűrítés (hálózással és anélkül)
- Élháló másolása
- Írányítás megfordítása
- Soft link, hard link

Felület sarok típusok

End (E): $0 < \text{szög} < 120$

Side (S): $120 < \text{szög} < 216$

Corner (C): $216 < \text{szög} < 309$

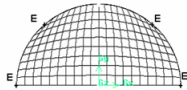
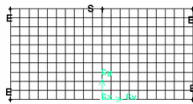

Reverse (R): $309 < \text{szög} < 360$

- Mitől függ, hogy a felület egy sarkában milyen lesz a háló topológiája négyszög háló esetén?

Hex – Map módszer

Csúcspontok: $4 * \text{End} + \text{N} * \text{Side}$

Periodikus felületnél (PI: szárnyrácsetén): $\text{N} * \text{Side}$

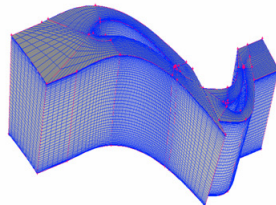
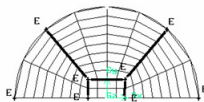
A háló topológiailag téglá.

A háló csúcsainál lehetnek 180 fokos élű lapos cellák.

- Ismertesse a Map módszert! Milyen probléma merül fel például egy félkör tartomány hálózása esetében? Hogyan lehet megoldani ezt a problémát a tartomány blokkokra való felbontásával? Rajzzal illusztrálja!

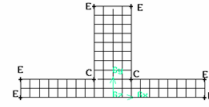
Blokk-strukturált háló

A tartományt széthasítjuk több, egymáshoz kapcsolódó részre, majd ezeket külön "Map"-eljük.

3D példa: turbinafokozat

Quad – Submap módszer

Csúcspontok:

$4 * \text{End} + \text{L} * \text{Side} + \text{M} * (\text{End} + \text{Corner}) + \text{N} * (2 * \text{End} + \text{Reverse})$

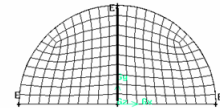
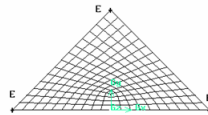
Periodikus felületnél:

$\text{N} * \text{Side} + \text{M} * (2 * \text{End} + 2 * \text{Corner})$

A "Map"-hez hasonlóan jól kontrollálható strukturált hálót hoz létre, de képes kihagyni blokkokat.

- Mennyiben tér el a Quad-Submap hálózási módszer a Quad-Map módszertől?

Quad - Tri-primitive módszer

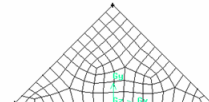
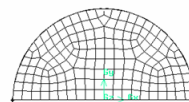

Csúcspontok: $3 * \text{End} + \text{N} * \text{Side}$

Célja: háromszög jellegű tartomány hálózása Quad hálával.

- Milyen sarkok esetében alkalmazható a Quad-Tri-primitive hálózási módszer?

Quad – Pave módszer

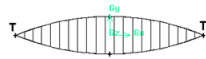

- A csúcspontok típusát figyelmen kívül hagyja
- Teljesen automatikus
- A felületet határoló éleken összesen páros számú intervallum szükséges
- Nem garantált, hogy szimmetrikus hálót eredményez
- A peremek közelében jobb minőségű

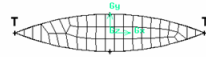
- Hogyan működik a Quad-Pave hálózási módszer? Milyen feltételt támaszt az élék hálójával szemben?

Egyéb „quad” módszerek

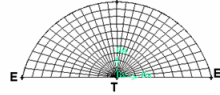
Quad - Tri Map

Quad - Tri Pave

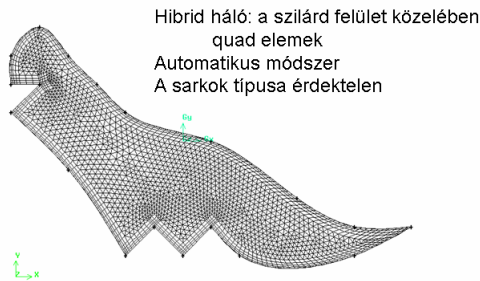

Quad - Tri Wedge

- Mit jelent a T felületsarok típusa?

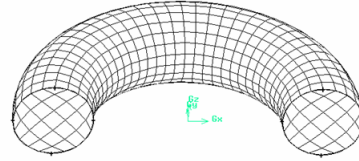
Tri – Pave módszer

Prizmatikus fali háló (határréteg háló) készítése

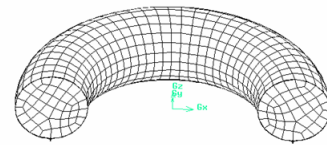
- Az első cellának benne kell lenni a logaritmusos faltörvény érvényességi tartományában
  - Nem lehet hirtelen ugrás a cellavastagságban
  - Vannak esetek, amikor három irányban kell sűríteni a falnál (pl. LES)
  - Internal continuity
  - Face vertex type szerepe
- Milyen hálót kell alkalmazni a fal közelében turbulens áramlások esetében? Hogyan hozható létre megfelelő fali háló tetra cellák alkalmazása esetén Gambit-ben? Hogyan ellenőrizhető a fal melletti cella mérete? Milyen kritériumot kell betartani nagy- és kis Reynolds-számú turbulencia modell alkalmazása esetén?

Map módszer

"Map"-elt felületek határolják, összesen 8 "End" csúccsal.
A tartomány alkalmas felbontása után számos test "Map"-elhető

Cooper módszer

A "Source feces" felületi hálóját átsöpri a térfogaton.
Az oldalfelületek hálójának "Submap"-el hálózhatónak kell lenni.
Prizma (wedge) cellákat is tud csinálni

- Hogyan működik a Cooper módszer?
Milyen háló lehet a forrásfelületeken?

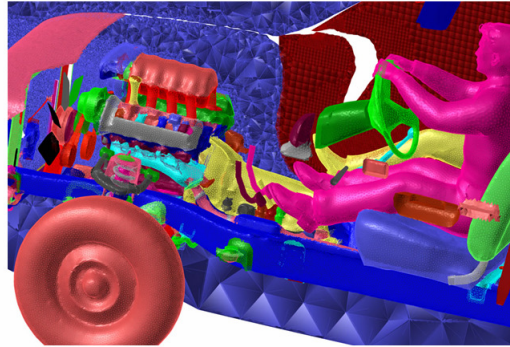
Egyéb 3D módszerek

- Hex – Submap
Hasonló a 2D submaphoz.
- Hex – Tet-primitive
Hasonló a tri-primitive-hoz, tetraéder jellegű tartományon működik.
- Tet/hibrid – Tgrid
Mindenhol tetra, kivéve a határrétegben: wedge. Méretfüggvényekkel szabályozható.

Méretfüggvények

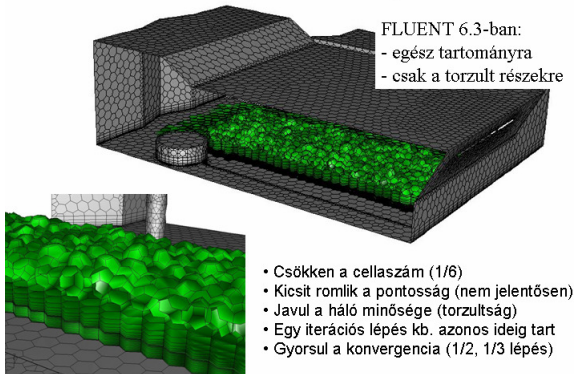
- Source, attachment
- Görbültre sűrítés, hézagra sűrítés
- Egyszerű forrásobjektumokat próbáljunk megadni (és lehetőleg egyet)

Tgrid – Surface wrapper

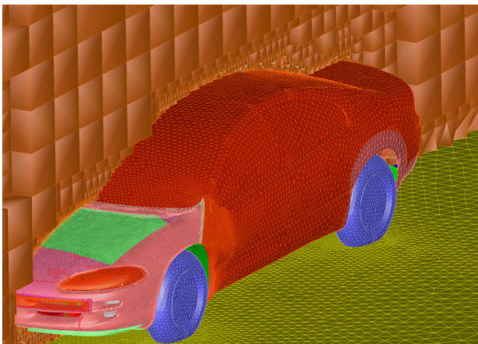
- Mi a szerepe a hálózásnál alkalmazott méretfüggvények forrásobjektumainak? Milyen szempontokat kell figyelembe venni ezek megválasztásakor?

Duális (Poliedral) háló

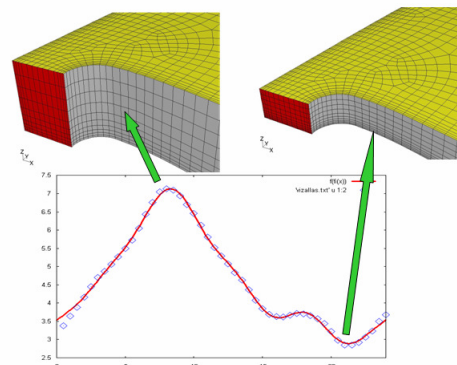

- Hogyan lehet duális hálót készíteni? Mi az előnye és hátránya ezek alkalmazásának?

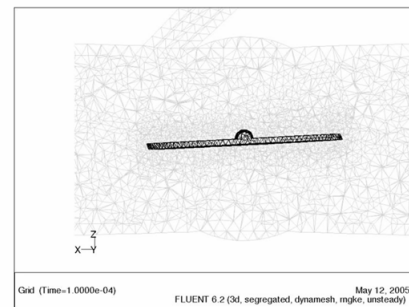
Hex-core

Deformálódó 1.

Deformálódó háló 2.

Peremfeltételek

Dr. Kristóf Gergely
2006. szeptember 28.

1. Mit értünk peremfeltételek alatt?

$$\frac{\partial}{\partial t} \int_V \rho \phi dV + \int_A \rho \phi \mathbf{v} \cdot d\vec{A} = \int_A (\vec{S}_A + \Gamma \nabla \phi) \cdot d\vec{A} + \int_V S_V dV$$

A számítási tartomány kontúrjára eső határfelületeken meg kell határozunk a fluxusokat és felületi forrásokat.

Az általános transzportegyenlet differenciál alakja másodrendű p.d.e:

$$\frac{\partial \rho \phi}{\partial t} + \nabla \cdot (\rho \phi \mathbf{v}) = \nabla \cdot \vec{S}_A + \nabla \cdot (\Gamma \nabla \phi) + S_V$$

Általában háromféle peremfeltétel lehetséges egy másodrendű p.d.e. esetén:

1. Elsőfajú: a peremen adott a mezőváltozó értéke;
2. Másodfajú: a peremen adott a mezőváltozó peremre merőleges irányú deriváltjának értéke;
3. Vegyes: a mezőváltozónak és deriváltjának lineáris kombinációja adott.

Az egyes transzportegyenletekre nem teljesen függetlenül választhatók meg a peremfeltételek típusa. (Pl. nyomásra és sebességre nem lehet ugyanott elsőfajú peremfeltételt megadni.)

„Peremfeltétel csomagok” rendelhetők a határfelületekhez.

- Egy-egy transzportegyenlethez milyen peremfeltételeket adhatunk meg?
- Mit értünk első-, másodfajú és vegyes peremfeltételeknek?
- Mit nevezünk peremfeltétel alatt a FLUENT rendszerben?

2. Összenyomhatatlan és összenyomható áramlás

	Inkompresszibilis	Kompresszibilis
Anyagmodellek	$\rho = \rho_0$ $\rho = \frac{p_0}{RT}$ $\rho = \rho_0 - \rho_0 \beta (T - T_0)$	$\rho = \frac{p}{RT}$
Sűrűség a nyomástól	nem függ	függ
Torlónyomás értelmezése:	$p_{tot} = p + \frac{\rho}{2} v^2$	$p_{tot} = p \left(1 + \frac{\kappa - 1}{2} M^2 \right)^{\frac{\kappa}{\kappa - 1}}$
Kontinuitási egyenlet:	nyomásegyenlettel helyettesítjük	eredeti formában megoldható sűrűségre
Lehetséges időlépés Courant-szám	$\Delta t = C \frac{\Delta x}{v_{\perp, \max}}$	$\Delta t = C \frac{\Delta x}{a + v _{\min}}$

- Sorolja fel a FLUENT rendszerben elérhető kompresszibilis és az inkompresszibilis sűrűségmodelleket!
- Kb. mekkorára választhatjuk az időlépést kompresszibilis és inkompresszibilis modell esetében?

3. Peremfeltétel „csomagok” FLUENT rendszerben

- Axis
- Exhaust-fan
- Inlet-vent
- Intake-fan
- Interface
- Mass-flow-inlet
- Outflow
- Outlet-vent
- Periodic
- Pressure-far-field
- Pressure-inlet
- Pressure-outlet
- Symmetry
- Velocity-inlet
- Wall

Belső szakadási feltételek:

- o Fan
- o Interior
- o Porous-jump
- o Radiator
- o Wall

Forrástagokkal leírt speciális modellek:

- Felhasználói forrástag
- Porózus zóna
- Fixed value
- Forgó koordináta rendszer

- Ismertesse a ... peremfeltétel fizikai tartalmát!

- Milyen termikus peremfeltételeket lehet falak esetében használni FLUENT rendszerben?
- Mire alkalmazható a Fan modell?
- Adjon példát a Porous-jump modell alkalmazására!
- Adjon példákat a Felhasználói forrástagok alkalmazására!
- Mi az előnye a belső falak alkalmazásának. Adjon egy két alkalmazási példát!

4. Fontos tudnivalók

- Outflow-t nem lehet Pressure Inlet vagy Pressure Outlet társaságában alkalmazni
- Outflow-t nem lehet összenyomható áramlás esetén alkalmazni
- Outflow-n keresztül nem lehet visszaáramlás (azonnal konvergencia problémák)
- Velocity Inlet-et nem szabad összenyomható áramlásra alkalmazni (Mass Flow Inlet kell.)
- Pressure Inlet és Pressure Outlet egymásba át tud válni
- Az áramlás megosztásának három módszere:
  - Outflow (flow rate weight beállításával)
  - Több Pressure Outlet
  - Velocity Inletek negatív sebességgel (elvileg ugyan kifogásolható, de praktikus)

- Milyen feltételei vannak az Outflow peremfeltétel alkalmazásának?
- Milyen belépő peremfeltételek alkalmazhatók összenyomható áramlások esetén?
- Történhet-e kiáramlás Pressure-inlet-en keresztül? Milyen nyomásként kezeli ilyen esetben a megadott nyomásértéket a megoldó?
- Milyen peremfeltételek alkalmazhatók az áramlás megosztására?

5. Profilok megadása

- Pontprofilal (szöveges fájl formájában)
- Képlettel (C nyelvű felhasználói függvény formájában)

- Röviden ismertessen két módszert térben változó peremfeltételek (profilok) megadására!

Áramlástechnikai gépek szimulációja

Kristóf Gergely
2008. 11. 18

2. „Befagyasztott” járókerék modell

Pl. oldalcsatornás üzernyagszivattyú

Ha sok lapát van, akkor jó közelítést ad.

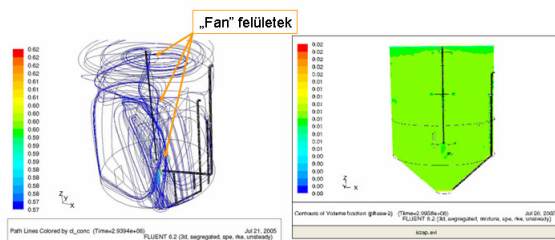

A lapátok periodicitása kihasználható.

Lehetséges megközelítések

- Hatáskeresztmetszet modell - fan
  - „Befagyasztott” járókerék modell - frozen rotor
  - Keverőfelület modell - mixing plane
  - Csúszó hálós modell - sliding mesh
-
- Sorolja fel az áramlástechnikai gépek modellezésére alkalmazható megközelítéseket!

1. Hatáskeresztmetszet modell

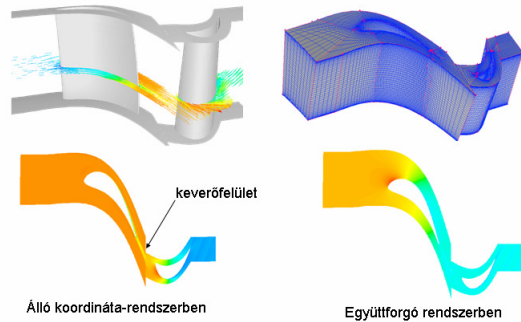

Az FCSM Dél-pesti Szennyvíztisztító Telep termofili rothasztó toronyának modellje
Hosszú időtartamú folyamatok modellezhetők, pl. szemcsék ülepedése.

- Adjon példát a hatáskeresztmetszet (Fan) modell alkalmazására?

3. Keverőfelület modell

Kihasználható a lapátrács periodicitása

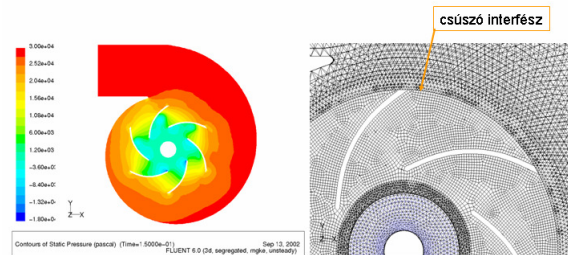

Álló koordináta-rendszerben

Együttforgó rendszerben

- Hogyan működik a keverőfelület modell?

4. Csúszó hálós modell

Ha a csigaházban változik a nyomás, a lapátsatornákat időben változó nyomás terheli.

Így figyelembe vehető a lokális gyorsulás a lapátsatornában. FLUENT rendszerben quad cellákkal kell hálózni a csúszó interfészt. Ugyanez axiális átömlésű gép esetében:

- Hogyan kell összekapcsolni a forgórészt az állórészrel csúszóhálós modell esetében? Mire kell ügyelni hálózáskor?

A CFD elemzés minőségéről és megbízhatóságáról

Dr. Kristóf Gergely
2008. november 18.

Modell fejlesztési folyamata

- I. **Ellenőrzés:**
Jól oldjuk-e meg a leíró egyenleteket?
Teljesülnek-e az elvárt konvergencia jellemzők?
Eredmények összehasonlítása analitikus megoldással, vagy pontosabb numerikus megoldással.
- II. **Validálás:**
Jók-e a leíró egyenletek?
Helyesek-e a peremfeltételek?
Mérésekhez viszonyítunk.
- III. **Kalibrálás:**
Modell fontos paramétereinek illesztése egy-két méréshez. Illesztés után a modell feltehetően jól adja vissza a módosítások hatását.

- Mit értünk ellenőrzés, validálás és kalibrálás alatt?

Hiba és bizonytalanság

- Pontos ↔ Közelítő
- Hiba:
Az okát ismerjük, szándékos elhanyagolásokból adódik. Az erőforrások növelésével vagy a megoldási módszer fejlesztésével csökkenthető.
- Bizonytalanság:
Oka és mértéke nem pontosan ismert, nem tudjuk csökkenteni az erőforrások növelésével.

- Mit értünk hibák és bizonytalanságok alatt?

1. Modell bizonytalanságok

Valóság ↔ A leíró egyenletek analitikus megoldása

Nem jó egyenleteket oldunk meg.

- Turbulencia modellek
- Stacionárius-e az áramlás?
- Ideális gáz, egyéb állapotegyenletek
- Nem newtoni folyadék tulajdonságok
- Reakciómodellek egyszerűsítése
- Mi a modellbizonytalanságok oka? Adjon néhány példát!

2. Diszkretizációs hiba

A leíró egyenletek analitikus megoldása ↔ A diszkretizált egyenletek pontos megoldása

- Sűrűségi csökkenthető. A konvergencia rendje a Taylor-sor elhagyott tagjainak nagyságrendjével jellemezhető (konvergencia rendje).
Elvileg elsőrendű séma esetében az integrálás hibája a felbontás méretével arányosan csökken, másodrendű séma esetében négyzetével arányosan csökken stb.
- Időbeli és térbeli diszkretizálásból adódhat.
- Hogy gyakorlatban teljesül-e a konvergencia formális rendje az nem biztos, mert függ a háló minőségétől, upwinding esetében cella Reynolds-számtól, falfüggvény empirikus elemet visz a modellbe stb. A rendet mérni kell.
- Az eredmények hálófüggetlensége szisztematikussá sűrítéssel vizsgálható.

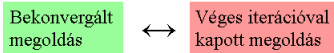
- Mi okozza a diszkretizációs hibát? Mit jelent gyakorlati szempontból a konvergencia rendje?

Hálófüggetlenség vizsgálata

- Legjobb a kétszeri, lineáris (vonallal) duplázás: 8x, 64x több cella.
- Durva hálón: Φ_{4h} ,
Praktikus hálón: Φ_{2h} ,
Finom hálón: Φ_h .
- Nem feltétlenül kell felezni az intervallumokat, de legalább 1.5-szörösére növeljük az intervallumok számát (min 3.4-szeres cellaszám növekedés)
- A sűrítés legyen egyenletes, hasonló háló struktúrát és közel azonos háló minőséget kell biztosítani. (Hálóméret ugrás, torzultság...)
- Vigyázat! Fal közelében is azonos arányban kell sűríteni: kiléphetünk a falfüggvények érvényességi tartományából, ami egy nagyságrenddel nagyobb hiba forrása is lehet.
- A hiba becslésére Richardson-extrapoláció alkalmazható:
$$\epsilon_h \cong \frac{\epsilon_{2h}}{r^p - 1}, \quad p = \log \left(\frac{\epsilon_{2h}}{\epsilon_h - \epsilon_{2h}} \right)$$
- Φ lehet integrál jellemző vagy mezőváltozó, utóbbi esetben a hiba eloszlására is lehet következtetni, így a háló optimalizálható.
- P1: elsőrendű módszer esetében, egyszeri lineáris duplázás (r=2) esetén a finom hálón a megoldás hibája: kb. a két hálón kapott megoldás közötti eltéréssel azonos.

- Hogyan vizsgálható meg a számítási eredmények numerikus hálótól való függetlensége? Ismertesse a Richardson-féle extrapolációt!

3. Iterációs hiba

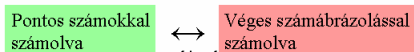

- Egyáltalán konvergál-e a megoldás? Ha nem konvergál:
  - hibás háló;
  - hibás peremfeltételek;
  - az alkalmazott turbulencia modellel nem kapható adott esetben stationárius eredmény. > Időfüggő megoldással érdemes próbálkozni. (URANS)
- Figyeljük a reziduumokat. Az első néhány iterációs lépés kivételével az iterációs hiba arányosan változik a reziduumokkal: a kezdeti reziduum értékét 10^3 , 10^6 -szorosára csökkentjük. (Vannak olyan esetek, amikor pl. a kezdeti feltétel pontosan kielégíti a kontinuitást.)
- Ha bekonvergált, érdemes megnézni az underrelaxation faktorokat és megnézni, hogy tartja-e a megoldást.
- Más kezdőértékről indítva ugyanoda ér-e.
- Vannak nehezen konvergáló jellemzők, pl. ellenállás-tényező ezeket érdemes külön figyelni.
- Az iterációs hiba nem csökkenhet a kerekítési hiba határa alá:

- Miből adódik az iterációs hiba?
- Mik a konvergencia problémák leggyakoribb okai?
- Milyen jelentősége van a reziduumoknak az iterációs hiba ellenőrzése szempontjából?
- Hogyan ellenőrizhető, hogy a megoldás bekonvergált-e?
- Adjon egy példát lassan konvergáló jellemzőre!
- Honnan tudható biztosan, hogy nem érdemes tovább folytatni az iterációt?

4. Kerekítési hibák

- Alapértelmezett számábrázolás 4 byte-os (7 értékes jegy), FLUENT-ben lehet dupla pontossággal is.
- Néhány áramlás, ami tudottan érzékeny a kerekítési hibákra:
  - alacsony Re turbulencia modellek;
  - természetes konvekció kis hőfokkülönbséggel;
  - sugárzásos hőtranszport
  - keverék modellek alacsony koncentrációval
  - nagy egyensúlyi (hidrosztatikai) nyomásgradiens

- Mi okozza a kerekítési hibát?
- Mekkora számábrázolási pontossággal dolgozunk, ha szimpla pontosságú megoldót használunk és hogyan lehet a dupla pontosságú megoldót igénybe venni?
- Adjon néhány példát a kerekítési hibára érzékeny modellekre!

5. Alkalmazási bizonytalanság

- Ehhez kell a legtöbb tapasztalat:
  - Geometriai bizonytalanság;
  - Peremfeltételek bizonytalansága;
  - Anyagjellemzők bizonytalansága.

- Mi okozza az alkalmazási bizonytalanságokat?

Geometriai bizonytalanság

- Nem a terveknek megfelelően készítik el a berendezést (gyárthatósági szempontok, kísérleti vizsgálat alapján tovább optimalizálták a geometriát);
- Kis geometriai részleteknek is lehet nagy jelentősége:
  - részarány ventilátoroknál;
  - fali rúcskók, hegesztési varratok.
- Nagyon tagolt geometria esetében porózus modelleket alkalmazunk: figyelni kell, hogy jól legyen paraméterezve. > Mikro modell készíthető.
- Terhelés alatt (áramlás közben) a geometria jelentősen változat, pl. sátoztató körüli áramlás, repülőgépek szárnya stb: FEM – FVM kapcsolt futtatás. (Egyelőre FLUENT – ABACUS, rövidesen FLUENT – ANSYS.)
- FLUENT rendszerben a geometriai modell nem megy át a szolverbe > sűrítés esetén finomabb felületi hálót lehet importálni és arra végezni a sűrítést.

- Ismertessen két példát, ahol kis geometriai részleteknek nagy áramlástanai jelentősége van!

Peremfeltételi bizonytalanságok

- Legtöbb esetben pl. tudjuk a belépő térfogatáramot, de nem tudjuk a sebességprofil. Belépő turbulens jellemzőkre általában semmilyen információ nincs. Ezek közül s: nem is mérhető.
- A peremfeltételi bizonytalanságok numerikus érzékenységvizsgálatokkal határozhatók be.
- Olyan nagyra kell venni a geometriát, hogy ne legyen nagy a peremérzékenység: felvizi oldalon nagyobb, alvizi oldalon kisebb lehet.
- Pl. épületmodell esetében ne az ajtóban írjuk elő a légnyomást, hanem készítsünk kívül egy dobozt.
- Pl. atmoszférikus áramlások rendkívül érzékenyek a belépő sebesség és turbulens profilokra: Goricsán-módszer.
- LES rendkívül peremérzékeny: időfüggő, realiztikus belépősebességprofilokat kell megadni, különben sok számítás ellenére sem javul a szimuláció pontossága.

- Hogyan csökkenthető a megoldás peremfeltételi adatokra való érzékenysége? Hogyan becsülhető meg a peremfeltételek megadása által okozott hiba?

Anyagjellemzők bizonytalansága

- Sűrűségmodell megválasztása: számolhatunk-e állandó sűrűséggel?
Pl: a légköri sűrűség? Tengerszinten eddig tartósan mért nyomás szélső értékei:
p: 877 – 1079 kPa → 20 %
T: 253 – 313 K → 22 %
- Anyagösszetétel változhat?
- Viskozitás erősen hőmérséklet függő lehet, FLUENT-ben csak a normál állapotú értékek vannak táblázva, de megadhatunk törtvonalas függvényt vagy polinomot. Többféle anyagmodell nemnewtoni folyadékokra (csak lamináris).
- Termikus jellemzők erősen hőmérséklet függőek lehetnek. (c_p , K)
- Többfázisú modellek esetében különösen sok hangolnivaló van:

A CFD elemzést terhelő hibák és bizonytalanságok

1. Modell bizonytalanságok
2. Diszkretizációs hiba
3. Iterációs hiba
4. Kerekítési hiba
5. Alkalmazási bizonytalanság
6. Felhasználói hibák
7. Program hibák